

Семінарське заняття №4.

Тема: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ (1917-1920 рр.) ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНСЬКО НАРОДУ

1. Діяльність Центральної Ради.
2. Гетьманат Павла Скоропадського.
3. Директорія УНР.
4. Радянська форма української державності.
5. Історичне значення української революції 1917-1920 рр.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Підготуйте конспект відповіді з питань теми.

Завдання 2. З'ясуйте і выпишіть зміст наступних понять і термінів: Тимчасовий уряд, універсали Центральної Ради, Українська Центральна Рада, Директорія УНР, Акт злуки, автономія, авторитаризм, анархізм, анексія, Генеральний секретаріат, Гетьманат, експансія, імперія, монархія, республіка, суверенітет, УНР.

Завдання 3. Выпишіть у зошит структуру, зміст та основні положення Конституції УНР. Складіть порівняльну таблицю змісту Універсалів Центральної Ради. Складіть порівняльну таблицю законодавчої діяльності Центральної Ради, гетьманату П.Скоропадського та Директорії по галузям права.

Завдання 4. Прослідкуйте по карті: а) зміни територіальної приналежності українських земель у розглядуваний період; б) перебіг основних подій розглядуваного періоду по карті.

Завдання 5. Складіть хронологічну таблицю основних подій розглядуваного періоду.

Завдання 6. Підготуйте відповіді на наступні запитання.

1. Національно-демократична революція в Україні. Утворення Української Центральної Ради. Визначте, яким був склад Центральної Ради.
2. Проаналізуйте відносини ЦР і Тимчасового уряду.
3. Дайте характеристику першого українського уряду - Генерального секретаріату.
4. Чому виникла необхідність формування української армії?
5. Відродження Українською Центральною Радою державності українського народу. I і II Універсали.
6. Складіть політичний портрет М. Грушевського.
7. Проголошення Української Народної Республіки самостійною державою. III і IV Універсали.
8. Які головні причини падіння Центральної Ради і Української революції в цілому?.

9. Які причини сприяли встановленню влади гетьмана Павла Скоропадського? Назвіть позитивні і негативні аспекти діяльності уряду Скоропадського.

10. Охарактеризуйте розвиток української держави при Директорії. Виділіть причини поразки Директорії.

11. Проголошення ЗУНР. Акт злуки УНР і ЗУНР та його значення.

Запитання для самоконтролю знань

1. Які соціально-політичні альтернативи відкривались в Україні після перемоги буржуазно-демократичної революції у лютому 1917 р. в Росії?

2. Коли і за яких умов була створена Центральна Рада?

3. Назвіть, які політичні сили увійшли до складу Центральної Ради?

4. Яка головна ідея, з точки зору української державності, була закладена в I та II Універсалах?

5. За яких обставин було проголошено УНР? Проаналізуйте взаємини Центральної Ради та Раднаркому Росії.

6. Значення IV Універсалу УЦР для українського національно-визвольного руху.

7. Проаналізуйте основні напрями внутрішньої політики Української держави за часів П. Скоропадського.

8. Розкрийте причини слабкості уряду Директорії. Хто входив до її складу?

9. Проаналізуйте основні причини поразки ЗУНР.

10. Покажіть, якою була реакція в Україні на Варшавську угоду

С. Петлюри та Ю. Пілсудського.

11. Розкрийте зміст Ризького миру та його наслідки для України.

Завдання 7. Підготуйте реферат за однією з вказаних проблем.

1. Україна в стратегічних планах Німеччини та Австро-Угорщини під час першої світової війни.

2. Політика Тимчасового уряду на Україні після лютневої революції.

3. Акти Центральної Ради конституційного характеру.

4. Національно-персональна автономія та її юридичне оформлення в УНР.

5. Національно-культурна політика Центральної Ради.

6. Зовнішньополітична діяльність УНР.

7. Дипломатія українських урядів 1917-1920 рр.

8. Політико-правові погляди П.П.Скоропадського.

9. Конституційні проекти Директорії УНР.

10. Варшавський договір Петлюри з Пілсудським і його наслідки.

11. С.Петлюра – політик, військовий і державний діяч.

12. Ризький договір 1921 р.

13. Організація державної варти.

14. Соціальне законодавство ЗУНР.

15. Причини поразки Української національної державності 1917-1920 рр

16. Історія Донецько-Криворізької Радянської Республіки.

17. Історія Галицької Соціалістичної Радянської Республіки.

18. Історія Одеської Радянської Республіки, Кримської Радянської Республіки та інших подібних державних утворень радянського типу на території України.
19. Польсько-українська війна у 1918-1919 рр.
20. Створення, структура та роль репресивно-каральних органів у поширенні та зміцненні в Україні радянської державності.
21. Селянські повстанські рухи в 1917 – 1920-х роках.
22. Вплив Лютневої (1917 р.) революції в Росії на політичне життя в Олександрівську, Мелітополі, Бердянську.
23. Селянський рух під проводом Н.І.Махна.
24. Політичний портрет Н.І.Махна.
25. Політичні партії в Олександрівську в 1917 – 1921 рр.
26. Політика «воєнного комунізму» в роки громадянської війни на Півдні України.
27. характеристику світогляду Н.Махна.
28. Українсько-польський конфлікт в Галичині і політика Антанти.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Висвітлюючи *перше* питання, студентам слід звернути увагу на особливості Лютневої революції в Росії, а потім проаналізувати принципи творення, завдання і програмні гасла Центральної Ради як єдиного національно-політичного центру, котрий повинен був стати організаційною, громадсько-політичною і державотворчою силою. Логічним продовженням викладу цього питання є характеристика чисельного, національного, соціального і політичного складу Центральної Ради, а також її провідних діячів: М.С. Грушевського, В.К. Винниченка, С.О. Єфремова, С.В. Петлюри тощо.

Далі рекомендуємо проаналізувати найхарактерніші риси діяльності Центральної Ради, її перші кроки в боротьбі за автономію і розгортання українізації, показати відносини різних політичних партій в Україні, а також політику загальноросійських партій в Україні щодо революційно-демократичних подій в Україні. Необхідно також охарактеризувати державотворчу діяльність Центральної Ради, розкрити відносини між Центральною Радою і Тимчасовим Урядом Росії, який продовжував стару

великодержавницьку політику. Важливе місце у відповідях студентів має зайняти розкриття змісту і політичної суті I й II Універсалів УЦР.

Вивчаючи тему, студенти повинні звернути увагу на своєрідну політичну ситуацію, що склалася в Україні після перемоги Жовтневого збройного повстання в 1917 р. у Петрограді.

Важливе місце у відповідях студентів має посісти розкриття змісту і політичної суті III Універсалу, який проголосив створення Української Народної Республіки у федеративному зв'язку з Російською державою. Зверніть увагу на те, яку саме програму декларував III Універсал. Необхідно підкреслити, що проголошення УНР стало визначною історичною подією, що знаменувала відродження української державності у XX ст.

При розгляді питання студентам слід звернути увагу на зміст і політичну суть IV Універсалу, який проголошував самостійність УНР. Готуючи відповідь, передусім, згадайте про складні відносини між Центральною Радою і більшовиками, проаналізуйте причини зростання конфронтації між ними, яка особливо загострилася наприкінці 1917 р., що унеможливило проведення у Києві спільного з'їзду Рад. Слід з'ясувати, чому більшовики провели альтернативний з'їзд Рад у Харкові, на які сили вони спиралися, скликаючи його, яке представництво він втілював тощо.

Студентам необхідно також зосередити увагу на формуванні Центральною Радою власної зовнішньої політики. Доцільно проаналізувати дипломатичні відносини УНР з Радянською Росією та іншими країнами, розкрити участь представників Центральної Ради на переговорах у Брест-Литовську, підкреслити значення для України підписання договору з державами центральної осі.

Висвітлюючи *друге* питання, студенти мають звернути увагу на політичні сили, які сприяли встановленню в Україні гетьманської влади, підкреслити роль німецько-австро-угорської присутності в Україні у здійсненні гетьманського перевороту. Необхідно також показати, чому гетьманство в цей час було більш прийнятним, ніж Центральна Рада,

спинитися на характеристиці гетьмана П. Скоропадського. Слід детально проаналізувати склад уряду Скоропадського, висвітлити його зовнішню і внутрішню політику. Логіка відповіді підведе студентів до необхідності аналізу соціально-політичних змін в Україні у зв'язку з гетьманством, переорієнтації політичних діячів, партій і організацій та створення міжпартійного опозиційного блоку - Національного союзу.

Третє питання рекомендуємо розпочати з аналізу соціально- політичної і воєнної ситуації в Україні, що сприяла встановленню влади Директорії, яка стала урядом відновленої Української Народної Республіки. Необхідно також з'ясувати соціальний і партійний склад Директорії, розкрити діяльність найбільш активних її керівників - В. Винниченка, С. Петлюри, В. Чехівського та інших.

Далі студентам доцільно зосередитися на внутрішній і зовнішній політиці Директорії, проаналізувати видану у грудні 1918 р. Декларацію, де були сформульовані принципи політики Директорії, яка передбачала компромісний баланс між прогресивними реформами і консервативними порядками. Варто зазначити, що особливо гострий характер ці розбіжності набули стосовно влади в Україні. Йшлося про те, чи бути Україні парламентарною республікою, чи установити владу Рад. Зверніть увагу, що принципова суперечність існувала у керівництві УНР і відносно зовнішньої політики.

Ці суперечності поступово призвели до послаблення Директорії, а потім — у ході внутрішньої і зовнішньої боротьби - до поразки Української Народної Республіки. При розгляді цього питання студентам необхідно коротко проаналізувати отаманщину і міжгрупову боротьбу, які разом з іншими політичними подіями спричинили встановлення в Україні радянської державності.

При вивченні питання обов'язково слід простежити процес політичних і соціальних перетворень на західноукраїнських землях. Після розпаду Австро-Угорської імперії, перемоги національно-демократичної революції у

Східній Галичині було проголошено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Важливою сторінкою історії ЗУНР стало проголошення Акту злуки УНР та ЗУНР. Необхідно з'ясувати обставини і причини, що зумовили злуку, її суть як акту створення незалежної єдиної соборної української держави. На закінчення необхідно дати оцінку цьому акту з позицій сьогодення.

При обговоренні *четвертого* питання потрібно зосередити увагу на аналізі політичних подій в Україні після анулювання Брестського миру Радянською Росією (13 листопада 1918 р.). Уряд Росії більше не розглядав Україну як самостійну державу. Сформований на території РСФРР, Тимчасовий робітничо-селянський уряд України 29 листопада оголосив відновлення влади Рад в Україні. Відтепер Україна називалася Українською Соціалістичною Радянською Республікою (УСРР).

Далі необхідно звернути увагу на політику і діяльність нового уряду. Який новий державний апарат створив уряд? Якими були нові місцеві органи влади? Як вирішувалося аграрне питання в Україні?

Під час вивчення цієї теми необхідно підкреслити, що більшовики України в своїй діяльності продовжували орієнтуватися на Росію. Формуючи радянський апарат в Україні, вони не збиралися будувати суверенну державу. Поступово відбулося політичне, економічне і військове об'єднання України і Росії. Таким чином, незважаючи на те, що УСРР об'єдналася з радянською Росією на засадах „Соціалістичної федерації”, їх федеративні зв'язки були суто декларативними, не кажучи вже про державний суверенітет України.

Звертаючись до розгляду заключного питання, студент має усвідомити, що у 1917-1920 рр. український народ уперше в ХХ ст. створив незалежну державу. Але тоді на шляху державотворення постали могутні зовнішні та внутрішні сили. Українська національно- демократична революція зазнала поразки. Сусідні держави, особливо Росія та Польща, виступили проти української державності.

Потрібно звернути увагу на такі принципово важливі складові: єдність у національно-визвольному таборі, соціальну базу державотворення, помилки керівників української держави.

Аналізуючи історичне значення боротьби українського народу, необхідно засвоїти, що після тривалого процесу русифікації та полонізації український народ створив незалежну державу і декілька років її відстоював, продемонструвавши прагнення до самостійності. Без цієї боротьби було б неможливе проголошення незалежності 1991 р.

Хоча Українська національно-демократична революція зазнала поразки, проте, змагання не були марними. Вони стали прикладом майбутнім поколінням, дали уроки боротьби за незалежність та розбудову власної держави.

Важливо засвоїти головні висновки боротьби за незалежність 1917-1920 рр.:

- необхідність єднання усіх національно-патріотичних сил;
- необхідність компромісів між різними національно-патріотичними силами, без чого єдність неможлива;
- без глибоких соціально-економічних реформ, які покращать життя основної маси населення, досягнути незалежності не можна;
- необхідність враховувати зовнішньополітичну ситуацію, добиватися підтримки незалежності України розвинутими зарубіжними країнами.

- **Література:** 2, 3, 4, 5, 8, 9, 12, 16, 17, 18, 27, 28, 31, 32, 33, 44, 48, 52, 53, 58, 69, 72.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Акт проголошення незалежності України: Постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 р. // Рад. Україна. - 1991. - 31 серпня.
2. *Бойко О.Д.* Історія України: Посіб. для студ. вузів. - К: ВЦ „Академія”, 1999, 2001.

3. *Баран В.Д.* Давні слов'яни: Серія „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1998.
4. *Баран В.К.* Україна в умовах системної кризи (1946-1980 рр.): Серія „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1998.
5. *Винниченко В.К.* Відродження нації. - К.: Політвидав України, 1990.
6. *Грушевський М.* Історія України-Русі. - В 11 тт., 12 кн. - К.: Наук. думка, 1991-1998.
7. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України: Репринтне відтворення видання 1913 року. - К.: Либідь, 1992.
8. *Гуржій О.І.* Гетьманська Україна.: „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1999.
9. *Довідник з історії України / За ред. І. Підкови і Р. Шуста.* - К.: Генеза, 2001.
10. *Доля та покликання. Спогади рідних, друзів учнів та колег Івана Степановича Гулого.* - К.: Такі Справи, 2005.
11. *Дорошенко Д.* Нарис історії України: У 2-х т. - К.: Дніпрова хвиля, 1992.
12. *Історія України (Кер. авт. кол. Ю.Зайцев).* - Л.: Світ, 1996.
13. *Історія України в особах. - XIX - XX ст. / І. Войцехівська та ін.* - К.: Україна, 1995.
14. *Історія України: нове бачення / За ред. В.А. Смолія.* - К.: Альтернативи, 2000.
15. *Історія української еміграції: Навч. посібник для студентів вузів / Лановик Б.Д., Гром'як Р.Т. та ін.* - К.: Вища шк., 1992.
16. *Коваль М. В.* Україна в другій світовій та Великій Вітчизняній війнах (1939 - 1945 рр.): Серія „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1999.
17. *Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.* - К.: Преса України, 1997.
18. *Кульчицький С.Д.* Україна між двома війнами (1921-1939 рр.): „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1999.
19. *Литвин В.М.* Україна на межі тисячоліть (1991-2000 рр.): Серія

Україна крізь віки - К.: Альтернативи, 2000.

20. Новітня історія України (1900-2000): Підруч. / А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусєв, В.П. Дрожжин та ін. - К.: Вища шк., 2000.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України. - У 2-х т. - К.: Либідь, 1995.
22. Семененко В.І. Історія України з найдавніших часів до сьогодення. Навч. Посібник. - Вид. 2-ге. - Х.: Торсінг, 2000.
23. Толочко П. Київська Русь. - К.: Абрис, 1996.

Додаткова

24. Андрущенко В.Л., Федосов В.М. Запорозька Січ як український феномен. - К.: ЗАРЕЛІТ, 1995.
25. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорізької Січі. - К.: Дніпро, 1993.
26. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953: Суспільно-політичний історико-правовий аналіз: У 2-х кн. - Л.: Світ, 1994.
27. Буравченкова С.Б. Українська революція 1917-1921 рр. Відродження державності українського народу. - К.: УДУХТ, 1997.
28. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. - К.: Либідь, 1993.
29. Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. - Л.: Світ, 1991.
30. Іван Сірко. Кошові Запорозької Січі. — К.: Либідь, 1992.
31. Історія Русів. - К.: Рад. письм., 1991.
32. Історія України в особах. - IX - XVIII ст. - К.: Україна, 1993.
33. Історичні портрети: Махно, Петлюра, Бандера. - К.: Либідь, 1991.
34. Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі 60 - 80-х рр. - К.: Либідь, 1995.
35. Кирило-Мефодіївське товариство: У 3-х т. - К.: Наукова думка,

1990.

36. *Коваль М. В.* Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. - К.: Вища школа, 1995.
37. *Кондратюк В.О., Буравченкова С.Б.* Українська революція: здобутки і втрати в державотворчому змаганні 1917 - 1920 рр. - К.: Стілос, 1998.
38. *Конквест Р.* Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. - К.: Либідь, 1993.
39. *Косик В.* Україна і Німеччина у другій світовій війні: - Париж - Нью-Йорк - Л.: Наук. т-во ім. Т. Шевченка у Львові, 1993.
40. *Котляр М.Ф.* Галицько-Волинське князівство (до 800-ліття утворення). // УІЖ. - 2000. - № 1.
41. *Кулиняк Д.І.* Соловецький в'язень: останній кошовий Січі Запорізької. - К.: Рад. письм., 1991.
42. *Пастернак О.* Пояснення тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого. - К.: Веселка, 1991.
43. *Політична історія України: В 6-ти т. / Редкол. (голова І.Ф. Курас та ін.)* - К.: Генеза, 2002 - 2003.
44. *Рубльов О.С., Черченко Ю.А.* Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції: 20-50-ті рр. XX ст. - К.: Фаренгейт, 1994.
45. *Рудик П.А.* Історія української діаспори. - К.: УДУХТ, 1998.
46. *Сергійчук В.І.* Доля української національної символіки. - К.: Т-во „Знання”, 1990.
47. *Смолій В., Степанков В.* Богдан Хмельницький. Хроніка життя та діяльності. - К.: Наук. думка, 1994.
48. *Смолій В.А.* Українська національна революція (1648-1676 рр.): Серія „Україна крізь віки”. - К.: Альтернативи, 1999.
49. *Солдатенко В.Ф.* Українська революція. Історичний нарис: Монографія - К.: Либідь, 1999.
50. *Толочко П.* Київська Русь. - К.: Абрис, 1996.

51. *Тюрменко І.І.* Державницька діяльність Івана Огієнка
(Митрополита Іларіона): Монографія. -К.: ВІПОЛ, 1998.

Шаповал Ю.І. Україна 20-50-х рр.: сторінки ненаписаної історії. - К.: 1993